

**«Экономикалық теория»
пәнінен**

Лекция презентация

**3-тақырып: Меншік
қатынастары және олардың
экономикадағы орны.**

Дәріс презентациялаудың мақсаты:

меншіктің экономикалық, заңды мазмұндарын ашып, меншік қатынастарының көптүрлілігімен танысу.

Дәріс жоспары:

1. Меншік экономикалық, заңды және тарихи категория ретінде.
2. Меншік түрлері.
3. Қазақстан Республикасының меншік қатынастарын қайта құру.
4. Кәсіпкерліктің (бизнестің) түрлері мен нысандары.
5. Кәсіпорындардың ұймдық-құқықтық нысандары.

ҚР-дағы жекешелендіру процесінің кезеңдері

**Жекешелендіру және мемлекет иелігінен
алудың бірінші кезеңі 1991 – 1992 жж..**

Екінші кезең 1993 – 1995 жылдарды

**Үшінші кезеңі 1996 ж. ақпан айында
қабылданған бағдарламамен байланысты**

Төртінші кезеңге 1999 – 2000 жж.. жатады

**Меншік – материалдық игіліктерді
иемденуге байланысты адамдар
арасындағы қатынас.**

- **Меншіктің экономикалық мазмұны** – экономикалық игіліктерді (материалдық және материалдық емес) иемденуге байланысты адамдар арасындағы қатынас.
- **Меншіктің құқықтық мазмұны** – заң негізінде белгіленген экономикалық игіліктерді пайдалануға байланысты адамдар арасындағы қатынас.

Меншіктің 11 кешенді құқығы (авторлары Р.Қоуз, А. Альчиан) :

1. **Иелену** құқығы, яғни игіліктерге міндеттелетін бақылау құқығы.
2. **Пайдалану** құқығы, игіліктердің пайдалы қасиетін қолдану құқығы.
3. **Басқару** құқығы, игіліктерді қолдануды кім және қашан қамтамасыз етуді шешу құқығы.
4. **Табыс табу** құқығы – игіліктерді қолдану нәтижесіне ие болу құқығы.
5. **Егемендік** құқығы – бейтараптандыру, тұтыну, игілікті жою немесе өзгерту құқығы.
6. **Қауіпсіздік** құқығы – игіліктерді қолданудан және сыртқы ортаның зияндылығынан қорғау құқығы.
7. **Игілікті мұрагерге беру** құқығы.
8. Игіліктерді иемденудегі **мерзімсіздік** құқығы (пайдалану мерзімі шексіз).
9. **Сыртқы ортаға зиян келтірмеу** құқығы.
10. **Жауапкершілікке жазалау** құқығы – қарызды төлеуге игіліктермен есеп айрысу құқығы.
11. **Қалдықты сипат** құқығы – бұзылған құқық шараларын қалпына келтіру құқығы (жоғалтып алған игілікті өзінікі екенін дәлелдеу).

Меншік

Субъектілері

Объектілері

Меншік түрлері

Классикалық

мемлекеттік

жеке

дара

**Классикалық
емес**

ұжымдық

дара

- **Мемлекет иелігінен алу дегеніміз** – экономикадағы мемлекеттік монополизмді жойып, материалдық өндіріс саласындағы меншіктің жаңа түрлерін дамытуға мемлекеттік қолдау жасау.
- **Жекешелендіру дегеніміз** – мемлекеттік және муниципалдық меншікті әртүрлі нысандағы заңды және жеке тұлғаларға беретін мемлекет иелігінен алудың бір бағыты.
- **Жекешелендірудің негізгі мақсаттары** жеке меншікті қалыптастыру, бәсекелес ортаны қалыптастыру, экономиканы демонополизациялауға әсер ету, шет ел инвесторларын тарту болып табылады.

Жекешелендірудің түрлері

Жаппай

Шағын

**Жеке (дара жоба)
бойынша**

Жекешелендірудің әдістері

Купондық

Конкурстық

Аукциондық

Кәсіпкерлік анықтамалары

- **Адамның қандай да бір іс-әрекетпен айналысуы (IX – X ғ.ғ.).**
- **Еріксіз, қабілетті, яғни еркін ойлайтын адамдардың кәсібі (IX – X ғ.ғ.).**
- **Меншікті иелік етумен, еңбекпен, адамның еңбекқорлығымен байланысты іс-әрекет түрі (XIV – XV ғ.ғ.).**
- **Қандай да бір өнімді өндіру үшін пайда табу мақсатында өз атынан тәуекелге бара алатын адам іскерлігі (XVII – XIX ғ.ғ.).**
- **Жаңа бағыттарды ойлап тауып іске асыратын шаруашылық субъектілерінің іс-әрекеті (XVIII – XIX ғ.ғ.).**
- **Экономикалық мүмкіндіктерді іздену мен зерттеу арқылы өзіндік ерекшеленген белгісімен жүзеге асыратын адамдардың іс-әрекеті (XX ғ.).**

Кәсіпкерлік қызметтің түрлері

Жүргізілген қызмет бағытына байланысты

Өндірістік басқару

Қаржыландыру

делдалдық

Кеңес беру

Өндіріс масштабына байланысты

Ірі

Шағын

Орта

Кәсіпкерлік қызметтің нысандары

Ұйымдық-құқықтық
нысанына байланысты

Жеке кәсіпорын

Толық серіктестік

Аралас формадағы
серіктестік

ЖШС

Салалық түрлеріне
байланысты

Бір профильді

Көп рофильді

АҚ

Арендалық кәсіпорын

Кәсіпорынның ұйымдық-құқықтық нысандары

Толық серіктестік

Аралас формадағы серіктестік

Жауапкершілігі шектеулі серіктестік

Ашық түрдегі акционерлік қоғам

Жабық түрдегі акционерлік қоғам

Кәсіпорын түрлері

Шағын кәсіпорын

Орташа кәсіпорын

Ірі кәсіпорын

Қазақстандағы кәсіпкерлікті дамытудың басым бағыттары негізделеді:

Экономикалық өсуді қамтамасыз
ету

Қоғамдық қажеттіліктерді
қанағаттандыру

Адамдардың өмір сүру деңгейлерін
қамтамасыз етуі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы. Алматы 1995 жыл.
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексі. Алматы 2002 жыл.
3. «Қазақстан Республикасының еңбек туралы» Қазақстан Республикасының заңы. Астана, 1999 жыл.
4. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы, 1999 жыл.
5. Қазақстан Республикасының «Бюджеттік жүйе туралы» заңы, 1999 жыл.
6. «Қазақстан Республикасының жергілікті мемлекеттік басқару туралы» заңы, 2001 жыл.
7. «Қазақстан-2030» Ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы. Алматы – 1997 жыл.
8. «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару жолында» Қазақстан Республикасының Президентінің халқына Жолдауы, 2005 жыл.
9. «Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы» Қазақстан Республикасы Президентінің халыққа Жолдауы, 2006 жылғы 1 наурыз
10. «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Қазақстан Республикасы Президентінің халыққа Жолдауы, 2007 жыл 28 ақпан.
11. «Қазақстан азаматтарының әл-ауқатын көтеру – мемлекет саясатының басты мақсаты» Қазақстан Республикасы Президентінің халыққа Жолдауы, 2008 жыл, 7 ақпан.
12. Экономикалық теория негіздері. Я.М.Субақиров, Алматы. 1998
13. Экономискс. Макконелл Кемпбелл Р., Стенли Л.Брю. В 2-х томах. 1993.
14. Учебник по основам экономической теории. Под.ред. В.Д.Камаева. 1995.
15. Основы экономической теории. Е.Ф.Борисов, Ф.М.Волков. М., 1993.
16. Экономика. Учебник под.ред. А.С.Булатова. М., 2000.
17. Жалпы экономикалық теория. Оқулық. Ө.Қ.шеденов, Е.Н.Сағындықов, Б.А.Жүнісов, Ү.С.Байжомарто, Б.И.Комягин. – Ақтөбе, "А-Полиграфия", 2004.– 455 бет.
18. Дайджест экономической теории. Учебное пособие / Под ред. Проф. В.М.Соколинского. – М.: "Аналитика-Пресс", 1998. – 196 с.
19. Экономическая теория в схемах, таблицах, графиках и формулах: Учебное пособие / Е.Г.Ефимова. – М.:Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2003. – 156 с.
20. Экономическая теория. Учебное пособие в схемах. / ВКрымова. – Алматы, "Аркаим", 2002. – 118с.
21. Структурно-логические схемы по курсу "Экономическая теория" Даришев М.М., Жунусов Б.А. – Ақтобе, учебно-методический отдел ЗапКазИЭФ, - 2001. – 74 с.
22. Экономика. Учебник под.ред. А.С.Булатова. М., 2000.
23. Основы экономической теории. Е.Ф.Борисов, Ф.М.Волков. М., 1993.
24. Курс экономической теории под ред В.Д.Камаева, В.В.Киселева М., 1994.
25. Учебник по основам экономической теории. Под.ред. В.Д.Камаева. 1995.
26. Жүнісов Б.А., Жакупова Б.А. "Экономикалық теория" пәнінен **ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЛОГИКАЛЫҚ СХЕМА**. Экономикалық мамандықтардың кәсіптік білім студенттеріне арналған оқу-әдістемелік құрал. – Ақтөбе, 2006ж – 98 бет